

Det privatiserade kriget

En studie av privata säkerhetsföretags betydelse för
amerikansk krigsföring i Irak

Sofia Wallberg
Cecilia Widberg

Abstract

Efter kalla krigets slut har privata säkerhetsföretag fått en allt mer framträdande roll i konflikter över hela världen, men ingenstans har denna roll varit så betydande som i Irakkriget. På ett decennium har antalet privata soldater anställda av amerikanska staten gått från 1:58 i Irak till 1:6 i Irak. Denna uppsats har för avsikt att förklara den ökande användningen av privatanställda i Irak genom inomfallsanalys över tiden, där USA:s kontrakterande av privata säkerhetsföretag i Irak är fallet, och analysenheterna är tiden före och efter invasionen 2003. Genom att använda de tre teorierna neorealism, neoliberalism och radikalism analyseras fallet utifrån olika nivåer. Slutsatsen som nås är att de privata säkerhetsföretagens framgångar kan förklaras utifrån en kombination av flera olika faktorer där USA:s strävan efter makt och säkerhet, Iraks brister som en legitim suverän stat, en allt mer utspridd privatiseringstrend och den amerikanska administrationens politiska beslutsfattande i Irak särskilt sticker ut. Inga av våra resultat kan ensamma tolka förändringarna i krigsföringen, men den mångsidiga förklaring som kan ges till utvecklingen bevisar vikten av att förklara komplexa politiska skeenden utifrån olika teorier. Kalla krigets sluts påverkan på den globala dynamiken kan inte underskattas, och förklaringar från samtliga perspektiv visade sig botten i den politiska omställning krigsslutet innebar.

Nyckelord: neorealism, neoliberalism, radikalism, privata säkerhetsföretag, PMCs, Irakinvasionen, USA, Irak, kalla kriget

Antal ord: 9278

PMC: Privata säkerhetsföretag (vi har valt att använda den engelska förkortningen för Private Military Contractors)

CPA: Coalition Provisional Authority of Iraq

MNF: Multinationella företag

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Disposition	2
1.3	Metod	2
1.4	Avgränsning	3
1.5	Material och källkritik.....	4
1.6	Operationalisering	5
2	Teori	6
2.1	Neorealism	6
2.2	Neoliberalism	8
2.3	Radikalism.....	9
3	Bakgrund	11
3.1	Ökningen av privata säkerhetsföretag	11
3.2	Från legosoldater till privata säkerhetsföretag: utvecklingen 1946-2003	11
3.3	Skillnaden mellan privatanställda och statligt anställda soldater.....	12
3.4	Privata säkerhetsföretag i Irak efter 2003	13
3.4.1	Irakkriget	13
3.4.2	Antal privata styrkor i Irak	13
4	Analys	15
4.1	Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett neorealistiskt perspektiv	15
4.2	Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett neoliberalt perspektiv.....	17
4.3	Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett radikalt perspektiv	19
5	Slutsats	23
6	Referenser	25

1 Inledning

Tidigt på morgonen den 30 mars 2004 rullade två jeepar med amerikanska säkerhetsvakter i in i Fallujah, Irak. De var där för vad som skulle vara ett rutinuppdrag – uppgiften var att övervaka lastbilar som skulle leverera köksutrustning till amerikanska trupper. Kort efter att de hade svängt in på stadens huvudgata hamnade de i bakhåll. Bilarna besköts med kulsprutor, och de träffade vakterna slets ut ur sina bilar av den uppretade folkmassan som hade samlats runt fordonen. Kropparna slets i bitar, en grupp människor började tända eld på dem, och de brända kvarlevorna släpades sedan efter en bil ner till bron över floden Eufrat där de hängdes upp – allt i direktsändning inför journalisters TV-kameror. Bilderna spreds snabbt över världen, oförglömliga för alla som såg dem. Likheterna med lynchningen av amerikanska soldater i Mogadishu 1993 var kusliga. Vad som däremot skiljde sig åt var konsekvenserna: Mogadishu blev USA:s fall, händelsen som fick USA att kalla tillbaka sina styrkor och lämna Somalia. Responsen på attacken i Fallujah blev istället den motsatta. En våldsam amerikansk belägring av staden inleddes, med ett allt kraftigare irakisk motstånd som reaktion. Varför fick inte Fallujahlynchingarna de amerikanska ledarna att tänka om och dra tillbaka sina styrkor? Kanske var det för att de döda inte var soldater som slogs under amerikansk flagga; mars 2004 var månaden då den amerikanska allmänheten brutalt introducerades för begreppet ”privata säkerhetsföretag”.

Att soldater stred för pengar istället för sitt hemlands ära var länge normen, och den förändrades inte förrän nationalstaterna började växa fram under 1700-talet. I mitten av 1900-talet, i samband med avkoloniseringen av Afrika, började legosoldater dyka upp i konflikter igen. Deras verksamhet förbjöds av FN, vilket dock inte hindrar dem från att än i dag vara inblandade i framförallt intrastatliga konflikter. Bristen på organisation har dock gjort att deras strategiska inflytande är begränsat, till skillnad från deras kollegors – de privata säkerhetsföretagen. Dessa började bli aktörer att räkna med på den politiska arenan efter krigets slut, men det var först i Irak som allmänheten fick upp ögonen för hur involverade privata företag, med anställda av många olika nationaliteter, egentligen är i det som ses som ett amerikanskt krig. Så är Irak också ett exceptionellt fall när det kommer till användandet av hjälp från den privata sektorn. Aldrig förr har USA i så stor utsträckning förlitat sig på privat hjälp i vad som traditionellt har varit ett statligt uppdrag. En ökning av privata entreprenörer under 1990-talet går att se, men ingenstans är denna ökning så tydlig som i och med Irakinvasionen 2003. Varför har just Irak blivit brytpunkten för en krigsföring som gör sig allt mer beroende av privata krafter?

1.1 Syfte och frågeställning

Denna uppsats syftar till att förklara varför privata säkerhetsföretag har fått en så framträdande roll i Irak efter den USA-ledda invasionen 2003. För att kunna förklara fallet har vi valt att testa de tre perspektiven neorealism, neoliberalism och radikalism på fallet Irakkriget. Som utgångspunkt för vår studie har följande frågeställning formulerats:

Varför har användandet av privata säkerhetsföretagen ökat i och med Irakinvasionen 2003?

1.2 Disposition

Uppsatsen inleds med att titta närmare på de tre teorier vi har valt att fördjupa oss i, neorealism, neoliberalism och radikalism. En kort operationalisering av centrala begrepp presenteras. Efter detta följer en kort historik, där även ökningen av privata säkerhetsföretagen presenteras. I analysavsnittet ställs hypoteserna som presenterades i teoriavsnittet mot empiri. De tre valda perspektiven appliceras på utvecklingen som skett efter Irakinvasionen för att på så sätt försöka förklara den ökning av privata säkerhetsföretag som uppstått. Hypoteserna som presenterades i teoriavsnittet ställs mot empiri, för att förhoppningsvis kunna visa sig fungera. Vår förhoppning är att teorierna kommer att komplettera varandra för att ge en heltäckande förståelse av utvecklingen. Vi kommer sedan att diskutera vårt resultat, för att med hjälp av vår analys nå en slutsats som förklarar ökningen av PMCs i Irak.

1.3 Metod

Denna studie syftar till att göra en empirisk förklarande enfallsstudie genom att tillämpa en teorikonsumerande studie. I en teorikonsumerande studie står ett specifikt utvalt fall i centrum och förklaras utifrån redan etablerade teorier. Studien syftar till att förklara utloppet av det specifika fall som valts ut och pröva i vilken grad en förklaring är tillfredställande (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2007 s.42). Fallet vi har valt att fokusera på är USA:s användande av privata militärföretag efter Irakinvasionen.

Syftet med ett göra en fallstudie är att kunna presentera vad som kallas för en kontextuell beskrivning – att försöka hitta förklaringar som kan ha betydelse bortom det

ursprungliga fallet för studien (Landman 2000 s.86). Att enbart fokusera på ett fall för att få resultat som kan generaliseras kan givetvis vara problematiskt, då inget fall är det andra likt och varje fall har sin egen särskilda karaktäristik (Landman s.93). Syftet med en kontextuell beskrivning är att dra slutsatser om orsak och verkan i ett mer generellt perspektiv. För att undvika en allt för beskrivande inriktning kan man använda sig av två analysenheter för att på så sätt få en jämförande analys, trots att ett enskilt fall står i centrum. Dessa två analysenheter kan vara antingen över tid (före och efter för samma fall) eller rum (olika fall) (Esaiasson et al 2007 s.121). I denna studie blir dessa två analysenheter före och efter Irakinvasionen 2003, och den blir således en inomfallsanalys över tiden (Esaiasson et al s.122).

Våra verktyg för studien är teorierna neorealism, neoliberalism och radikalism, då vi anser att det inte räcker med ett enda perspektiv för att få en överblick av situationen i Irak. Vi har inspirerats av Graham T Allison's moderna klassiker *The Essence of Decision* (1971), där han granskar 1962 års Kubakris genom tre olika modeller för att få en komplett bild av situationen och de olika aktörernas agerande. I en mindre skala har denna studie utgått från samma grundidé, och de tre perspektiven har valts för att de ska komplettera varandra och kunna ge en heltäckande bild av privata säkerhetsföretags tillväxt efter Irakinvasionen. Kenneth Waltz var den första att kategorisera de tre analysnivåerna för studier av internationell politik: staten, individen och det internationella systemet (Mingst, Toft 2011 s.68). Våra teorier fokuserar här på olika analysnivåer av privata säkerhetsföretag i Irak. Neorealismen lägger sin tyngdpunkt på stat- och systemnivå, likaså neoliberalismen, medan radikalismen fokuserar på det internationella systemet men även i viss mån på individnivån. Genom användandet av de tre teorierna hoppas vi kunna genomföra en bred analys för att få fram en så heltäckande förklaring som möjligt. Neorealismen har valts för dess fokus på det anarkiska systemet i uttryck av självhjälp, rädsla och maktsökande. Neoliberalismen är utvald främst för dess kommersiella inriktning, vilken bör kunna hjälpa till att förklara utvecklingen utifrån ett marknadscentrerat perspektiv. Radikalismen är kritisk till det etablerade internationella systemet och blir därmed även en kritisk motvikt till de mer etablerade perspektiven. Anledningen till att radikalismen har valts utan fokus på en särskild inriktning är att det som är mest relevant för teorin i detta fall är de globala ojämlikheterna på systemnivå, vilket genomsyrar samtliga idéinriktningar inom radikalismen, och för att kunna vara mer flexibla väljer vi att inte avgränsa oss genom fokus på en särskild tänkare eller skola.

1.4 Avgränsning

I uppsatsen kommer vi att koncentrera oss på USA och deras användande av privata säkerhetsföretag efter Irakinvasionen. Detta är långt ifrån den enda konflikt där stater använder sig av privata företag för militära uppgifter, men aldrig tidigare har en stat förlitat sig så mycket på dessa entreprenörer i samma skala som USA gör i Irakkriget.

Vi blev intresserade av varför antalet privatiserade soldater blivit så stort i just Irak och därmed ligger uppsatsens fokus på att utreda anledningen till ökningen i Irak efter den USA-ledda invasionen och inte på att förklara privata säkerhetsföretags verksamhet i stort.

Privata entreprenörer i krigsområden kan fylla en rad olika funktioner, allt från tvätt och matlagning tillbeskydd av högt uppsatta diplomater och deltagande i strid. Vi har valt att rikta in oss på de företag som bedriver ”beväpnad” verksamhet, det vill säga uppgifter av typen livvaktsuppdrag och beskydd av byggnader och ekonomisk infrastruktur. Även om de omnämns kommer vi inte att gå in i detalj på de typer av PMCs som verkar som konsulter, tränar irakisk polis och militär eller utför andra obeväpnade uppgifter.

Vi avgränsar oss geografiskt och tidsmässigt genom att fokusera på Irak efter den USA-ledda invasionen 2003. Även om kriget officiellt sett var över 2004 stannade amerikansk militär och därmed även privata säkerhetsföretag kvar i landet. Vår tidsavgränsning sträcker sig fram till augusti 2010 då huvudparten av de amerikanska styrkorna lämnade landet, även om tyngdpunkten ligger på de första två åren av konflikten, då de kom att sätta tonen för den fortsatta utvecklingen.

1.5 Material och källkritik

Till grund för studiens empiri ligger främst sekundärmaterial i form av böcker, vetenskapliga artiklar och rapporter. Vi har även tittat på en del primärmaterial i form av FN-konventioner och resolutioner. För teorierna har vi valt att inte rikta in oss på några specifika forskare, utan istället tagit en bredare ingångsvinkel utifrån mer allmängiltiga sammanfattningar av teorierna. Detta val kan diskuteras, då det å ena sidan gör att analysen blir väldigt omfattande vilket skulle kunna leda till att studiens slutsats blir allt för generell. Samtidigt skulle en koncentration på ett fåtal forskare riskera att utesluta flera delar av den komplexa utveckling som uppsatsen behandlar, och vi anser att fördelarna med breda förklaringsmodeller överväger riskerna som en mer specialiserad teoridel kan innebära.

Att hitta korrekta siffror över hur många privata säkerhetsföretag som verkar i Irakkriget har visat sig vara en svårare uppgift än vad vi först hade trott. Många siffror finns att tillgå, men de skiljer sig kraftigt åt. Det finns flera tänkbara anledningar till dessa variationer. En är att en stor del av PMCs verksamhet är hemlighetsstämplad vilket gör att det är svårt att få fram definitiva nummer. En annan anledning kan vara att PMCs kan delas in i olika kategorier. Vissa av undersökningarna räknar endast de vapenbärande privata styrkorna, andra räknar samtliga civilanställda som befinner sig på plats. Mätningarna är dessutom gjorda vid olika tidpunkter. Det är också en skillnad i om företagen har kontrakt med amerikanska regeringen (State Department) eller försvarsdepartementet (Department of Defense). Många av de företag som har kontrakt med amerikanska staten har i sin tur egna kontrakt med underleverantörer, vilka ibland

räknas in i mätningarna, och ibland inte. Vi har valt att förlita oss på siffror från de källor vi anser vara av störst reliabilitet, det vill säga rapporter från amerikanska staten och tidigare studier av välrenommerade forskare. Samtidigt vill vi betona att siffrorna främst är där för att ge en läsaren en ungefärlig uppfattning av hur många privatanställda som finns på plats i förhållande till antal soldater, och resultatet av vår analys är inte beroende av att siffrorna är hundra procentigt korrekta.

1.6 Operationalisering

För att kunna förklara det ökade användandet av privata säkerhetsföretag efter Irakinvasionen har vi valt att lyfta fram tre perspektiv; neorealism, neoliberalism och radikalism. De tre perspektiven är mycket breda och det finns många olika inriktningar inom dessa perspektiv. I teoriavsnittet utvecklar och förklarar vi därför perspektiven mer ingående och lyfter fram den begreppsapparat vi har för avsikt att använda i uppsatsen. Teoriperspektiven kan man tänka sig som ett sätt att se på världen genom olika glasögon. Med olika teoriglasögon ser vi alltså vårt fall i olika ljus. Inom varje teori väljer vi att lyfta fram ett antal nyckelbegrepp. Dessa begrepp är utvalda för att de anses särskilt relevanta för det aktuella fallet, privata säkerhetsföretag i Irak. Motiveringarna för de valda begreppen presenteras i respektive teoridel. Avgörande för studiens utförande och resultat blir de begrepp vi väljer att använda, och nyckelbegreppen blir därmed detsamma som våra operationaliseringar.

2 Teori

2.1 Neorealism

Staten har en mycket central roll inom neorealismen och anses vara huvudaktören i krig och politik samt en enhetlig aktör vilken agerar med en röst (Mingst, Toft 2011 s. 71). Statens politik förklaras av nationellt intresse i termer av makt (Mingst, Toft 2011 s. 3) vilken ses som en avgörande faktor som snävt definieras ur en strategisk militaristisk synvinkel (Baylis, Smith, Owens, 2008 s.93). Makt är en betydande faktor eftersom den ger stater en plats och position i det internationella systemet och makten formar i sin tur statens beteende (Baylis et al. 2008 s.128). Stater uppfattas vidare som rationella aktörer vilka i sitt beslutsfattande väger för och nackdelar mot varandra för att lyfta fram flera olika alternativ till att uppnå ett mål (Mingst, Toft 2011 s. 71). Suveränitet är en utmärkande egenskap för staten vilket beskrivs genom en statens förmåga att verka som auktoritet inom det egna landets gränser. Genom den suveräna styrningen kan staten således påverka befolkningen, statsskicket och statens ekonomi och säkerhet (Mingst, Toft 2011 s. 121). Statsmakten ser tvångsmedel i form av makt och våld som legitima (Mingst, Toft 2011 s. 139) och påstås kunna öka sin säkerhet genom att sträva efter ekonomiska framgångar samt ett uppbyggande av allianser med andra stater för att skydda sig från fiender (Mingst, Toft 2011 s. 71). För neorealister kan ett relativt stabilt läge i det internationella systemet uppnås genom balance-of-power (Mingst, Toft 2011 s. 74).

Den *anarkiska strukturen* är ett av de centrala nyckelbegrepp som vi valt att lyfta fram. Neorealismen menar att stater existerar i ett anarkiskt system där det internationella systemets struktur är bestämd genom maktfördelningen mellan stater (Mingst, Toft 2011 s. 3). I det anarkiska systemet existerar ingen internationell auktoritet och neorealismen medger ingen annan stat än USA som den stat vilken kan och vill agera för att undanhålla världen från de hot som uppkommer (Mingst, Toft 2011 s. 86). Neorealismen ställer sig därmed också skeptisk till internationell rätt och mellanstatliga organisationer samt icke-statliga organisationer (Mingst, Toft, 2011 s. 226). De självständiga suveräna staterna ser sig i anarkin som den högsta auktoriteten och accepterar inte att någon annan makt intar en högre ställning än staten själv. Staten ansvarar själv för sin överlevnad och neorealismen menar att man inte bör överlåta säkerhetsansvaret till någon annan aktör eller internationell institution som exempelvis FN. Staten bör istället sträva efter att själv upprätta sin egen säkerhet (Baylis et al. 2008,

s.93). Det internationella systemet fungerar i ett anarkiskt tillstånd vilket anses kan stabiliseras genom balance-of-power (Mingst, Toft 2011 s. 87). Balance-of-power innebär att stater har en tveksam inställning till att starta ett krig då risken för nederlag är för stor med en motståndare som är jämnstark i förmågan att utkämpa och vinna krig (Mingst, Toft 2011 s. 33).

Säkerhetsdilemmat är det andra nyckelbegreppet vi valt att lyfta fram i vilket stater strävar efter att utöka sin makt genom en ständig säkerhetsspiral, där även aktörer utan några fientliga avsikter kan drivas till att utöka sin makt för att undkomma att domineras av andra stater. Den ständiga osäkerhet och rädslan mellan staterna blir en ond cirkel i vilken stater ständigt känner sig tvingade att vidta åtgärder (Mingst, Toft 2011 s. 225, 232) som att exempelvis utöka sin militära styrka för att kunna försvara sig. Enligt neorealismen bör statens agerande också ske i statens egenintresse, och istället för att sätta hoppet till att internationella institutioner skall utfärda reprimander för stater som inte följer internationella överenskommelser, förlitar man sig på självhjälpsmekanismer som ensam stat. (Mingst, Toft 2011 s. 225).

Ett tredje begrepp för den neorealistiska analysen är Iraks utveckling mot att bli en *failed state*. Efter kalla krigets slut har en genomgående trend gällande ökandet av failed states (sönderfallande stater) vuxit fram. Denna trend innebär ett ökande av stater som har en avsaknad av både effektivitet och legitimitet. Effektivitet avser statens förmåga att genomföra statliga funktioner som ger säkerhet, ekonomisk tillväxt, lagstiftning och frambringa sociala tjänster. Legitimitet innebär elitens och befolkningens syn och uppfattning rörande de statliga åtgärderna gällande sociala normer (Goldstone 2009 s. 285).

Den neorealistiska analysen av PMCs i Irak ligger på stat- och systemnivå. Stater är huvudaktörer på den internationella arenan, men de är beroende av samarbete med andra stater och institutioner. Nyckelbegreppen som vi valt att använda oss av är anarkiska strukturer och säkerhetsdilemmat. Anarkiska strukturer avser ett internationellt politiskt system där det inte finns en övergripande auktoritet och i vilket alla aktörer agerar utifrån sina egna preferenser. Säkerhetsdilemmat innebär en situation där en stats åtgärder för att öka sin säkerhet, i form av att öka sin militära styrka eller skapa allianser, kan leda till att andra stater känner sig hotade och ett behov att vidta liknande åtgärder. Situationen kan leda till ökade spänningar mellan stater då det ständigt finns en rädsla av att domineras av andra stater. Antagandet är att de privata säkerhetsföretagen har ökat då de blivit ett verktyg för staten att utöka sin suveränitet och makt i det anarkiska systemet. Säkerhetsdilemmat är kopplat till ökningen av PMCs genom att de blivit ett verktyg för staten att trygga sin säkerhet. Den tredje hypotesen utifrån neorealistisk teori är att den sönderfallande inrikespolitiska utvecklingen i Irak har skapat gynnsamma förhållanden för privata säkerhetsföretag. PMCs framgångar skulle då vara ett resultat av de kaosartade tillstånd som uppstod till följd av Irakinvasionen 2003.

2.2 Neoliberalism

David Baldwin delar in den neoliberal teori i fyra olika undergrupper: kommersiell, republikansk, sociologisk, samt neoliberal institutionalism (Baylis, Smith, Owens 2008 s.131). Denna uppsats fokuserar på de först- och sistnämnda grupperna, men eftersom distinktionen mellan skolorna inte är glasklar och de ibland överlappar varandra kommer de samtliga presenteras kortfattat här. Den kommersiella inriktningen, med fokus på den fria marknaden och inställningen att fri handel leder till ökad välfärd (Ibid.) är den som kanske oftast förknippas med neoliberalismen. Republikansk neoliberalism kallas ofta teorin om demokratisk fred och ser demokratiska stater som mer troliga att respektera mänskliga rättigheter och mindre benägna att gå till krig mot andra demokratiska stater (Baylis et al s.131). Den sociologiska neoliberalismen kan kopplas till Mary Kaldors idéer om det globala civilsamhället: Genom globalisering blir folk och regeringar allt närmre kopplade till varandra, och således uppstår interdependens, vilket i det långa loppet kan leda till fred då det är mer kostsamt för stater att föra krig mot varandra än att samverka fredligt (Kaldor 2003 s.131). För att denna fredliga samverkan ska vara möjlig krävs tydliga regler och institutioner som civilsamhället ska hjälpa till att skapa (Kaldor s.145). Integrationens och institutionernas betydelse återkommer i den neoliberal institutionalismen. Enligt denna går vägen till fred och välfärd genom att länder ger upp en del av sin självständighet i utbyte mot en ”pooling” av resurser för ett integrerat samhälle, exempelvis i form av institutioner såsom EU (Baylis, Smith s.132). En gren av skolan, förespråkad av Keohane, är den komplexa interdependensen som menar att allt fler aktörer har tagit sig in på den internationella arenan, och att samarbetet mellan stater och icke-statliga aktörer blir allt viktigare. Detta underminerar statens förmåga att använda militären till att bevaka dess makt (Baylis et al s.132). För att kunna bemöta den nya typens säkerhetshot, så som terrorism och pandemier, krävs en utveckling av globala och regionala regimer. Keohane menar att detta kan ses i utvecklingen efter 9/11, då man på en bred front bemötte terroristhotet på många olika nivåer, med både stater och institutioner som aktörer (Ibid).

Som tidigare nämnts ser neoliberalismen hur fattigdom kan elimineras genom fria marknader och fri handel. Detta synsätt avspeglas i synen på vilken roll den neoliberala staten ska spela. För att garantera den individuella friheten bör staten främja starka, individuella äganderätter, institutioner för fria marknader, och styre utifrån lagen. Fria marknader och fri handel ses som något i grunden positivt, och staten bör sträva mot att företag skall kunna verka inom dessa institutionella ramar (Harvey 2005, s.64). Även om den neoliberala staten är en huvudaktör på den internationella arenan, är den inte den enda aktören. Som tidigare nämnts är även institutioner och NGOs viktiga för internationella relationer i det anarkiska internationella systemet (Baylis et al 2008 s.132-33).

Den neoliberal analysen av privata säkerhetsföretagen i Irak ligger på stat- och systemnivå. Stater är huvudaktörer på den internationella arenan, men de är beroende av samarbete med andra stater och institutioner. Nyckelbegreppen för neoliberalismen i

denna studie är *privatisering* och *den fria marknaden*. Privatiseringen avser en allmän privatisering av den offentliga sektorn, av uppgifter som tidigare varit strikt förbehållna stater men nu säljs ut på marknaden. Antagandet är att de privata säkerhetsföretagens affärsframgångar i Irak har ökat som ett resultat av de två senaste decenniernas rådande privatiseringstrend. Den fria marknaden är till viss del kopplad till privatiseringen, och avser att förklara framväxandet av privata säkerhetsföretag utifrån en förändrad global marknadsstruktur efter kalla krigets slut.

2.3 Radikalism

Det radikala perspektivet tar avstamp i Marx texter om utvecklingen av det kapitalistiska systemet. Enligt Marx är det privata intressen som kontrollerar arbetskraften och det internationella ekonomiska systemet och förhindrar arbetarklassen att bryta sig ut från sin plats i systemet. Kollisionen mellan den kontrollerande borgarklassen och arbetarklassen, kallad proletariatet, leder till konflikt, och endast ur denna konflikt kan en ny socialistisk ordning uppstå (Mingst, Toft 2011 s.81).

Gemensamt för samtliga inriktningar inom radikalismen är uppfattningen om att ekonomiska maktförhållanden är av avgörande betydelse för att förklara nästan samtliga fenomen inom internationell politik (Mingst, Toft s.81). Det globala kapitalistiska systemet är en hierarkisk struktur som präglar de politiska skeenden som tar plats inom dess ramar (Baylis et al. 2008 s.144). Detta system skapas av imperialismen, som gör att rika utvecklade länder blir ännu rikare på bekostnad av fattiga stater. Ekonomisk ojämlikhet leder till förtryck på en global nivå (Mingst, Toft s.82). Ekonomisk dominans och förtryck ses som de traditionella maktmedlen inom radikalismen. Synen på världen som präglad av ett kapitalistiskt system återkommer i radikalernas syn på internationell lag, IGOs och NGOs. Dessa ses som uttryck för imperialismen och de kapitalstarka staternas intressen, och blir därför ytterligare ett sätt för den rika transnationella eliten att förtrycka svaga stater (Ibid 226).

Det finns två olika synsätt på staten inom det radikala perspektivet. Det ena sättet är att se staten som ett instrument för bourgeoisien, vilka i sin tur står under tryck från kapitalistklassen. Detta kallas för instrumentell marxism. Det andra synsättet, strukturell marxism, menar att staten agerar inom ramarna för det kapitalistiska systemet. Båda synsätten är överens om att det inte finns nationella mål, utan att ekonomisk vinst är det som eftersträvas (Mingst, Toft s.122).

Radikalismens analys av det valda fallet med PMCs i Irak kommer att utgå från stat- och systemnivå. De begrepp som radikalismen fokuserar på i denna uppsats är *global klasskillnad* och USA:s intresse för oljetillgångarna i Irak. Global klasskillnad är ett centralt begrepp inom radikalismen. Här har vi valt att definiera global klasskillnad som den styrande internationella elitens inflytande över policyprocessen i ett annat, mindre utvecklat land. I detta fall är landet Irak, och den internationella eliten utgörs av den styrande civila administrationen i Irak (CPA). Genom att se till de lagar som stiftades under CPA, och de politiska beslut som fattades, framförallt under tiden när Paul Bremer var ordförande, kan vi förklara hur det amerikanska provisoriska styret påverkade situationen i landet, och analysera om resultatet kan kopplas till privata säkerhetsföretags utökade inflytande i landet.

Den andra hypotesen som radikalismens perspektiv utgår från är sambandet mellan råvarutillgångar och internationell inblandning i landets inrikespolitik. Antagandet är att det stora användandet av PMCs i Irak beror på USA och multinationella företags intresse av oljan, och att en stor del av PMCs arbete innebär bevakning av oljetillgångar och anläggningar för att inte riskera att de skadas i strider.

3 Bakgrund

3.1 Ökningen av privata säkerhetsföretag

Exakta siffror på hur många privatanställda soldater som egentligen befinner eller har befunnit sig i Irak är svåra att hitta, men vad de flesta forskare är eniga om är att Irak utgör en skiljelinje för användande av privata styrkor. Deborah Avant presenterar en begriplig överblick av situationen; i Gulfkriget var ration entreprenör/militär personal 1:58, i Bosnien var samma siffra 1:15, och i Irak är en hel sjättedel av den utländska personalen på plats från PMCs (Avant 2006 s.330). Privata säkerhetsföretag fick för första gången internationell uppmärksamhet i och med Irakkriget (Turcan, Ozpinar 2009 s.144). En rapport till kongressens forskningsinstitut från 2008 ger uttryck för den rådande uppfattningen när de när de pekar ut Irak som avvikande från tidigare krig i användandet av PMCs, och menar att USA aldrig tidigare i så hög grad har förlitat sig på privata företag i en instabil miljö (CRS rapport 2008 s.1).

3.2 Från legosoldater till privata säkerhetsföretag: utvecklingen 1946-2003

Legosoldater, engelskans ”mercenaries”, har funnits lika länge som det funnits krig. Nationella militärstyrkor med inhemska soldater var inte en maktfaktor att räkna med förrän i samband med framväxten av den moderna statsstaten från och med mitten av 1600-talet (Singer 2001 s.191). Innan 1945 var bekymret med användandet av legosoldater främst att de riskerade att dra in annars neutrala stater i konflikter, och det var med hänsyn till detta som konventioner för att motverka värvande av legosoldater utformades (Kinsey 2005 s.271). Först på 1960-talet fick legosoldater en större politisk betydelse, detta i samband med avkoloniseringen av Afrika. Där steg användandet av legosoldater, exempelvis i konflikterna i Kongo, Biafra och Angola. I slutet av 1960-talet förbjöds användandet av legosoldater genom en FN-resolution i generalförsamlingen (UN Assembly Resolution 2465, 1968).

Under kalla kriget rådde en internationell stabilitet i form av blocksystemet. Länderna inom blocken förlorade sin kapacitet att föra krig unilateralt, medan USA:s och Sovjets våldsmonopol var ohotade. När kriget tog slut öppnades möjligheterna till samarbete bortom våldets gränser, genom fördrag om vapenkontroll, stora nedskärningar av militära utgifter, stärkta förbud mot att använda våld, lagstiftning om mänskliga

rättigheter och avskaffande av värnplikt i många länder (Kaldor 2003 s. 155-56). Även om denna freds rörelse dominerade i väst och de nya europeiska länderna som brutit sig ut från Sovjet, innebar det inte att alla länder var intresserade av institutionellt arbete.

När de gamla staternas tidigare våldsmonopol försvagades, öppnades arenan upp för en rad nya aktörer. Globalisering och internationell terrorism ledde till att nya grupperingar tog form, säkerhetsföretag där de anställda utgjordes av både tidigare legosoldater, men även före detta soldater som genom militära nedskärningar stod utan jobb efter krigets slut. Under 1990-talet minskade världens arméer med upp till 6 miljoner soldater, vilket öppnade upp för en stor marknad av utbildad militär (Singer 2001 s.193). Istället för det traditionella gerillakrigandet var dessa grupper välorganiserade företag med vinstintressen, företag som bland annat ägnade sig åt att bevaka internationella företags tillgångar i utsatta delar av världen, men även åt traditionella vaktuppdrag (Kinsey 2005 s.274). När USA gick in i Irak var det inte bara med reguljära soldater, utan även med en massiv uppbackning i form av privata entreprenörer.

3.3 Skillnaden mellan privatanställda och statligt anställda soldater

För att underlätta för analysen krävs en kort genomgång av de huvudsakliga skillnaderna mellan PMCs och reguljära amerikanska soldater. Vid första anblick är skillnaderna rent ekonomiska. Lönerna som PMC lockar sina anställda med är 2-4 gånger högre än vad armén kan erbjuda (Avant 2006 s.331). Dagslöner för privatanställda kan röra sig från \$500 till svindlande \$1500/dag (CRS rapport 2008 s.5). En del av lockelsen med anställning hos PMCs finns i möjligheten att åka på tidsbegränsade uppdrag, vissa så korta som två veckor, och dra in en stor summa pengar under den korta tiden. Till skillnad från hos militären är huvudmotivationen för PMCs och deras anställda privat ekonomisk vinning. Pengarna styr: agenter och anställda har incentiv att göra mindre om de inte får mer betalt. I militären kan ära/heder vara en faktor som minskar risken för ett slarvigt utfört arbete, hos PMCs är det svårare att se någon annan motivation än den generösa betalningen (Turcan, Ozpinar 2009 s.149).

Skillnaden mellan privatanställda och nationella soldater berörs också i den tredje Genèvekonventionen (Tredje delen 1949 Artikel 4) som reglerar hantering av krigsfångar. De klargör vilka som kan räknas som lagliga kombatanter och därmed krigsfångar. För att räknas som laglig kombatant ska soldaten tillhöra en av sidorna i konflikten, stå under befäl av en överordnad ansvarig för dess handlingar, bära vapen öppet, bära en tydligt igenkännbar symbol, exempelvis uniform, samt följa krigsrättens lagar och sedvanor. Det är otydligt huruvida privata säkerhetsföretag kan sägas uppfylla dessa krav, vilket gör att de inte heller kan räknas som lagliga kombatanter. De får därmed en oklar juridisk ställning i strid.

3.4 Privata säkerhetsföretag i Irak efter 2003

3.4.1 Irakkriget

Efter attackerna på USA den 11e september 2001 pekades al-Qaida snabbt ut som ansvariga för terrordådet, och mindre än en månad efter att skyskraporna föll inleddes en attack i Afghanistan, med syfte att få talibanerna att lämna ut Usama bin Laden. Detta var dock bara början på George W Bushs kamp mot terrorismen och ”ondskans axelmakter”, som han kallade Irak, Iran och Nordkorea, trots bristen på bevis för att de skulle vara direkt inblandade i 9/11-attackerna (Foner 2006 s.971). År 2002 utropade Bushadministrationen ett nytt mål: ett regimskifte i Irak. Bush beslutade att utföra vapeninspektioner, avsedda för att hitta de massförstörelsevapen som Saddam Hussein antogs förvara i landet, men när vapeninspektörerna inte hittade bevis på förekomsten av vapen förklarade Bush ändå att USA var redo att gå in i Irak. Trots FN:s säkerhetsråds veto och omvärldens starka protester gick USA, med Storbritannien som den enda signifikanta allierade, in i Irak år 2003 (Foner s.974). Även om tillfångatagandet av Saddam Hussein gick relativt fort, och kriget därmed officiellt var över med färre än 200 döda amerikanska soldater (Foner s.976), har konflikterna och instabiliteten inom landet bestått. Mer än åtta år efter den ursprungliga invasionen är dödssiffrorna för militären uppe i 4452 personer (Antiwar.org), och även om de amerikanska styrkorna officiellt drog sig ur Irak i augusti 2010 befinner sig fortfarande runt 50 000 soldater i landet (Londoño 2010).

3.4.2 Antal privata styrkor i Irak

Att hitta exakta siffror på hur många privata säkerhetsföretag och privatanställda som egentligen har befunnit sig i Irak är inte en lätt uppgift. Olika källor redovisar olika siffror, och de varierar stort, beroende på vad som räknas in i antalet. Turcan och Ozpinar redogör för en del av denna problematik (2009 s.156) när de ger exempel på olika siffror som presenterats. Central Command rapporterade i december 2006 att 100 000 entreprenörer verkade i Irak, underentreprenörer ej inräknade. I maj 2009 rapporterar en SIGIR-rapport att 93 privata militärföretag finns på plats i landet. Samma år erkände US Defense Secretary Robert Gates att 137 000 privatanställda hade kontrakt med den amerikanska staten. Enligt

amerikanska försvarsdepartementet hade de i juni 2009 kontrakt med 15 279 privatanställda, varav 87 % var beväpnade. (Turcan, Ozpinar 2009 s.157). I data som The Times erhöll från den amerikanska regeringen genom Freedom of Information Act fanns år 2007 180 000 privatanställda, både beväpnade och civila, i Irak, jämfört med 160 000 soldater och ytterligare några tusen civila anställda av staten (Miller 2007). Antalet privatanställda översteg alltså antalet amerikanska militära styrkor, underhållsförband och civila med administrativa uppgifter inräknade.

4 Analys

4.1 Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett neorealistiskt perspektiv

Outsourcing av säkerhetsutövande från regeringar till privata säkerhetsföretag har blivit en alltmer påtaglig trend (Mingst, Toft 2011 s.280). Denna utveckling har inneburit att det statliga säkerhetsutövandet har frångåtts alltmer i utbyte mot ett större inflytande av privata säkerhetsföretag (Mingst, Toft 2011 s.280).

I det anarkiska tillståndet som råder i det internationella systemet försöker varje stat hävda sig. När det uppkommer möjligheter för den amerikanska staten att med hjälp av privata säkerhetsföretag rusta upp sin militära kapacitet tar de denna chans för att hävda sig i det anarkiska systemet. Betoningen ligger på en ständig strävan efter makt vilket är mycket betydande för stater eftersom det ger en plats och position i det internationella systemet (Baylis et al. 2008 128) men viktig är också statens överlevnad till varje pris. Den överskuggande tanken om att PMCs automatiskt underminerar statens makt stämmer inte alltid utan tvärtom kan de ibland verka på motsatt sätt, det vill säga hjälpa en stat att befästa sin suveränitet. Det ökande antalet PMCs skulle därmed kunna förklaras av den amerikanska statens strävan efter att skydda sin säkerhet vilket USA kan tänkas göra genom användandet av PMCs. Istället för att amerikansk militär ska skickas på livvaktuppdrag för att bevaka utländska diplomater och andra sidosysslor kan de uppgifterna delegeras ut till privata säkerhetsföretag, och amerikanska soldater kan istället fokusera på strider.

Neorealismen menar att staten själv ansvarar för sin överlevnad och att staten inte bör överlåta säkerhetsansvaret till någon annan aktör eller internationell institution som exempelvis FN. USA:s agerande att ignorera FN:s säkerhetsråds veto mot en Irakinvasion visar också på att staten vill handla efter sina egna principer och inte bjuder in till dialog med någon internationell institution. Möjligheten att kunna anlita PMCs kan därmed ses som ett verktyg som USA kan använda sig av för att kunna stärka sin makt och suveränitet i det anarkiska systemet. Istället för att förlita sig på internationella koalitioner kan USA genom anlita av privata säkerhetsföretag verka kraftfullt på egen hand.

Säkerhetsdilemmat tar sig ofta i uttryck genom militära förberedelser vilken skapar en tveksamhet mellan stater huruvida en stats ändamål är defensiva eller offensiva. Defensiva i den bemärkelsen att utöka sin säkerhet i en osäker värld eller offensiva i syfte att ändra status quo till sin fördel. Själva dilemmat grundar sig i att staterna har mycket svårt att lita på varandras avsikter och ser ofta på varandras avsikter med

skeptisk blick (Baylis et al. 2008 s. 102). Staters ständiga strävan efter att utöka sin säkerhet är en del i att försäkra sig om att inte domineras av andra stater och således kan stater med störst säkerhet agera mer självsäkert i det internationella systemet. Säkerhetsdilemmat tar sig i uttryck genom ett ständigt maktsökande i vilket stater vill stärka sin säkerhet i det internationella systemet. Den ökade användningen av PMCs skulle därigenom kunna förklaras genom den amerikanska statens strävan efter att stärka sin säkerhet. Statens ständiga maktsökande och strävan efter säkerhet driver staten till att ligga i framkant i den tekniska utvecklingen för att på så vis undvika att domineras av andra stater. Utvecklingen av ny högteknologisk krigsföring kan därmed anses ha ett samband med den ökade användningen av PMCs. Stater känner ofta en stor osäkerhet och rädsla för andra staters agerande och måste därför ständigt vara beredda på att försvara sig. Den nya högteknologiska krigsföringen har inneburit att staterna blivit i allt större behov av specialiserad expertis vilken visat sig mycket utpräglad hos de privata säkerhetsföretagen (Singer 2001 s. 195). USAs ökande användandet av PMCs skulle därmed kunna förklaras av att PMCs har specifika kompetenser som USA behöver till sin nya högteknologiska krigsföring för att kunna stärka statens säkerhet i det internationella systemet (Avant 2006 s.332).

Vissa analytiker pekar på att Irakkrigets storlek skulle göra det omöjligt för en insats att fungera utan stöd från den privata sektorn (CRS-rapport 2008 s.36). Irak var första gången USA gick in i en konflikt i den labila Mellanösternregionen utan internationellt stöd (Foner s.976). Den enda koalitionspartnern var Storbritannien, men annars var detta ett amerikanskt krig. Skulle det stora användandet av privata säkerhetsföretag kunna tyda på att USA inte som ensam stat klarar av att initiera en militär operation i Iraks storlek och därmed måste förlita sig på PMCs för att säkra sin position i den internationella strukturen? Även om det är en tänkbar förklaring räcker inte krigets storlek för att ensamt kunna förklara en sådan utveckling. Vid en snabb jämförelse med de andra krig som USA har varit involverade i sedan kalla krigets slut kan man se att den militära insatsen i Gulfkriget var betydligt större. Däremot skiljer sig de två krigens karaktär åt. Gulfkriget, som inleddes i augusti 1990, var en snabb och effektiv offensiv. Irak ockuperade Kuwait, och en USA-ledd koalition fick klartecken av FN:s säkerhetsråd att gå in och avlägsna de irakiska styrkorna från landet (Foner 2006 s.932). Antalet amerikanska soldater uppgick till 697 000 (Nationmaster.com 2011) till skillnad från Irakkrigets inledande 269 000 (Londoño 2010) och det var således en betydligt större styrka. I februari 1991 genomfördes operation ökenstorm, den irakiska armén drevs ut från Irak, och kriget var över. Endast 184 amerikanska soldater omkom i striderna (Foner s.932). Irakkriget 2003 var annorlunda. Även om den inledande offensiven och tillfångatagandet av Saddam Hussein gick relativt fort, var konflikten långtifrån över. Irak är ett stort land, och när regimen föll, föll även landet samman. USA kunde inte lämna landet, utan blev kvar för att försöka hantera den kaosartade situation som rådde i landet, och så har det förblivit. Irak har blivit en failed state i och med USA:s ingripande, och även om den militära insatsen från början var mindre, är krigets omfattning betydligt större än Gulfkrigets. Detta är den miljö i vilken privata säkerhetsföretag trivs som bäst – en maktlös stat som inte kan upprätthålla sitt våldsmonopol, och en kaosartad politisk situation. Det är en bidragande orsak till att

PMCs har ökat i Irak, och trots att Gulfkriget var större i militära nummer, skiljde det sig i karaktär mot Irak, i sin korta och intensiva utformning, vilket bidrar till att förklara att privatanställda i Gulfkriget inte var lika nödvändiga för krigets drift.

Iraks förändring mot en failed state skulle alltså kunna vara en förklaringsfaktor som väger tyngre än krigets storlek. Privata säkerhetsföretag har ofta visat sig växa fram i efterkrigsperioder och i områden med en svår fångad auktoritet i situationer där en politisk och stabil ordning är bristfällig. Att privata säkerhetsföretag har ökat efter Irakinvasionen skulle därmed, från ett neorealistiskt perspektiv, kunna förklaras av den bristande säkerheten och ordningen (Turcan, Ozpinar, 2009 s. 146) som blev alltmer påtaglig efter den USA-ledda Irakinvasionen. Situationen i landet efter Irakinvasionen bestod av en mängd plundringar och väpnade attentat men kunde ibland till och med närmast liknas vid ett inbördeskrig (Utrikesdepartementet 2008). Utan den irakiska statens svaga ställning är det inte säkert att PMCs hade kunnat etablera sig i Irak i samma utsträckning.

4.2 Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett neoliberalt perspektiv

Globalisering kan definieras som en process som innebär en fördjupning och breddning av globalt samarbete på många olika nivåer (Baylis, Smith, Owens 2008 s.16). Processen har vuxit fram under de senaste decennierna, men tog ordentlig fart efter kalla krigets slut 1991, och det uppluckrande av territoriella och kulturella gränser det innebär. Genom globaliseringen och den ekonomiska och kulturella integrationen innebär, suddas traditionella gränser mellan territorier och folk ut, i vad som har blivit en allt mer komprimerad värld (Lindholm Schulz 2002 s.84). Lindholm Schulz ser attackerna på USA den 11e september 2001 som det ultimata exemplet på den globaliserade världen: en terroristgrupp utan stat attackerar USA, i form av ursymbolen för den globaliserade neoliberal ekonomin, World Trade Center, och attackens effekter sprids som ringar på vattnet genom det internationella systemet och påverkar hela världen (Ibid s.92). Neoliberalismens diskussion kring globalisering kan ses från två håll: den kommersiella neoliberalismen som ser den fria marknaden som lösningen på det mesta, och den akademiska neoliberal institutionalismen som menar att regimer och institutioner är de mest effektiva sätten att hantera globaliseringsprocessen (Baylis et al 2008 s.137). Fokus ligger här på den förstnämnda. De kommersiella neoliberalerna vill ha ett minimalt statligt inflytande över marknaden och ser globaliseringen som en positiv kraft som alla kan gynnas av (Ibid).

Globalisering och liberalisering går hand i hand. Av kalla krigets två stridande ideologier, var det liberalismen som drog det längst strået. Efter krigets slut och blocksystemets uppluckring öppnades gränserna upp för samarbete mellan stater och institutioner och en global kapitalism spred sig över västvärlden i form av en ökande liberalisering av både politik och ekonomi. (Kaldor 2003 s.156). USA har en tradition av liberal syn på ekonomin, men denna roll förstärktes ännu tydligare efter kalla krigets slut. Där nationell makt tidigare mättes i militär styrka och förmågan att bibehålla allianssystem med andra viktiga stater, kom det i början av 1990-talet allt mer att kretsa kring vikten av ekonomisk dynamik och teknologiska innovationer (Klare 2001 s.7). Bill Clinton omfamnade detta nya ”ekonocentriska” synsätt under sin presidentkampanj 1992 och när han tillträdde presidentämbetet 1993. Han talade om ekonomisk styrka som en central punkt för nationell säkerhet, och gjorde en utvidgning av internationell handel och investeringar till ett av sina främsta mål, allt i den liberala globaliseringens anda (Klare s.8).

Liberaliseringen av ekonomin har lett till utökad privatisering av den offentliga sektorn. Genom att skära ner på statliga utgifter och placera tidigare statliga uppgifter på den fria marknaden anses både verkningsgrad och effektivitet kunna ökas (Singer 2001 s.197). Privatiseringen av den militära sektorn följer denna utveckling. Ökningen kan ses som ett resultat av ett förändrat ekonomiskt och politiskt tankesätt, där en allmän acceptans för en mer privatiserad offentlig sektor har ökat (Perlo-Freeman, Sköns 2008 s.3). Singer citerar Kevin O’Brien, som ser utvecklingen av den privata säkerhetssektorn som ”den ultimata representationen av neoliberalism” (Singer s.197). Militära uppgifter har varit nära knutna till staten sedan grundandet av moderna statsbildningen, och när även dessa uppgifter kan säljas ut på marknaden blir det den slutliga bekräftelsen på privatiseringens genomslagskraft.

Privatiseringen av militära sysslor har möjligen nått sin kulmen under Irakkriget, men det är en utveckling som har pågått under en lång tid. Redan under andra halvan av 1900-talet började tillverkning av vapen överlåtas till privata entreprenörer, följt av att uppgifter inom forskning och utveckling utfördes av privata företag (Perlo-Freeman, Sköns 2008 s.4). Mot slutet av 1980-talet började fler militära uppgifter utföras av privat personal, för att sedan få ett aldrig tidigare skådat uppsving i och med Irakkriget. Perlo-Freeman och Sköns menar att detta beror på att många vapentillverkare som specialiserat sig på den militära marknaden under 1990-talet nu utnyttjade sin expertkunskap och vidgade sitt utbud av militära tjänster (Ibid). Under 2000-2001 befann sig USA i en mindre recession, och Perlo-Freeman och Sköns ser även en intressant koppling till tesen om att stater i industriella depressioner blir mer benägna att privatisera delar av den offentliga sektorn (Ibid). Utifrån detta perspektiv skulle ökningen av PMCs i Irak vara en naturlig del av trenden som går mot en allt mer privatiserad offentlig sektor.

Den kommersiella neoliberalismens fokus på marknaden går även den att använda på Irakkriget. Vad som också kan sägas ha bidragit till säkerhetsföretagens frammarsch är nämligen en klassisk situation med utbud och efterfrågan. Efter kalla krigets slut fanns ett överflöd av kunnig militär som en följd av krigsslutets nedrustning och massavskedanden. Samtidigt uppstod efterfrågan i och med den förändrade naturen i

väpnade konflikter, förändring av militärteknologi och nedskärning av militären (Singer 2001 s.193-194). Marknaden blev svaret på detta glapp mellan utbudet och efterfrågan. Vapenmarknadens utbud är även den en följd av kalla krigets slut, och har också fått en ny utformning som hänger ihop med utvecklingen mot privatiseringen. Slutet på den bipolära ordningen ledde till att en stor del vapen, rester från de tidigare decenniernas upprustning, hamnade på marknaden, tillgängliga för vem som helst som hade råd (Singer s.194). Den nya marknadsstrukturen, som innebär att regeringar inte längre är de enda köparna av vapen, bidrog till att skapa en privatisering och kommersialisering av den militära sektorn, där fler aktörer än stater blev producenter och konsumenter på den internationella marknaden (Lindholm Schulz, 2002 s.91). Marknaden blir lösningen för en situation där de nationella militära styrkorna krymper, av ekonomiska eller politiska beslut, samtidigt som efterfrågan på militär expertis kvarstår.

Den strikta företagsstrukturen och anknytningen till finansmarknaden är två faktorer som kan sägas bidra till PMCs höga verkningsgrad. En annan är möjligheten för PMCs att snabbt kunna mobilisera stora styrkor när de behövs, och för relativt korta tidsperioder. Detta innebär att staten inte behöver riskera att bli stående med överdimensionerade militära styrkor efter att en militär operation har avslutats (Avant 2006 s.331). Genom att PMCs rekryterar utifrån en bred bas kan de också dela in sina anställda i olika databaser för olika fält, och således snabbt ha tillgång till de specialkunskaper som krävs för ett nytt uppdrag (Avant s.332). Denna ökade flexibilitet och effektivitet kan ses som två exempel som bekräftar neoliberalismens uppfattning om en välfungerande privat marknad som en förutsättning för utveckling, och är två av huvudargumenten för stater att motivera sitt användande av dem.

Att privata säkerhetsföretag har blivit så stora i samband med just Irakinvasionen kan sägas vara en naturlig följd av utvecklingen under det senaste årtiondet, och många analytiker förutspår att USA State Department kommer fortsätta att använda sig av privata styrkor i framtida konflikter (CRS Report for Congress 2008 s.36). Globaliseringen och en allmän privatiseringstrend kan hjälpa till att förklara denna framväxt, men det finns ingen tydlig händelse som pekar på varför det var just i Irak som det skedde. Att PMCs har blivit så stora i Irak är istället följden av en privatiseringstrend, och marknadens svar på ett allt mer integrerat internationellt system. Den neoliberala förklaringen handlar mer om den globala utvecklingen än om Irak som stat.

4.3 Ökningen av privata säkerhetsföretag utifrån ett radikalt perspektiv

Huvudaktörerna inom den radikala teorin är sociala klasser, transnationella eliter och multinationella företag (Mingst, Toft 2011 s.82). Imperialism resulterar i det hierarkiska internationella systemet vilket erbjuder möjligheter för utvecklade länder i Nord, men detta på bekostnad av fattigare stater i Syd, vilkas möjligheter begränsas av deras beroende av de rika länderna (Ibid s.82). Den ojämna ekonomiska utvecklingen möjliggör för de dominanta staterna att exploatera de fattiga, och denna ekonomiska dominans ses som viktigaste maktmedlet i det internationella systemet (Ibid s.83). I relationen Irak och USA upprätthölls denna ojämlikhet när USA som tillfällig regim upprättade den provisoriska civila administrationen (CPA) i Irak, ledd av Paul Bremer från maj 2003 till juni 2004 (Scahill 2008 s.126). De politiska beslut som fattades av CPA kom att prägla utvecklingen i Irak under lång tid. Radikalernas analys ligger oftast på systemnivån, och även individens uppförande kan förklaras utifrån systemet då det bestäms av individens ekonomiska klass (Mingst, Toft s.82). Utifrån den vetenskapen är det intressant att gå ner till individnivå och granska Paul Bremers agerande under hans tid som ledare för den provisoriska civila administrationen i Irak 2003-2004. Bremer, snabbt den ”mest hatade mannen i Bagdad” (Scahill s.131) hann under sin korta tid vid makten driva igenom flera politiska beslut som kom att befästa Iraks roll som offer för de transnationella eliternas intressen.

Bremer inledde sin vistelse med att upplösa den irakiska armén, vilket lämnade 400 000 irakiska soldater utan jobb och inkomst (Scahill 2008 s.127). Detta följdes av en ”avbaathifieringsprocess”, där de som hade varit verksamma i Baathpartiet bannlystes från statliga jobb. Medlemskapet i Baathpartiet hade varit ett krav under Saddam Husseins regeringstid, vilket innebar att många välutbildade och erfarna irakier, med mest kännedom om sitt egna land, ställdes utanför de politiska processerna (Ibid).

De policies som Bremer drev igenom är de samma som multinationella företag lobbyar för i handelsavtal med andra nationer, men aldrig tidigare har en förändring skett i en så stor skala, där alla policies drivs igenom samtidigt (Ibid). Företagsskatten sänktes från 40 % till 15 % (CPA Order 37 2003-09-19), och nya regler gjorde det möjligt för utländska företag att äga hundra procent av irakiska tillgångar (dock ej naturtillgångar) och att flytta hundra procent av sin vinst utomlands utan krav på skatt eller återinvesteringar inom landet (CPA Order 39 2003-09-19). Naomi Klein beskriver skillnaden som att ”över en natt gick Irak från att vara det mest isolerade landet i världen till det, på pappret, mest vidöppna”. I februari 2004 inledde Bremers regering ett projekt att locka utländska investerare till landet, genom att i Washington marknadsföra Irak som ett generöst företagsklimat och dämpa säkerhetsriskerna genom att skylla dem på medias uppskrivade bild av situationen. Detta medan situationen i Irak blev allt mer kaosartad och behovet av personskydd åt utländsk personal blev allt större. Resultatet blev en tillströmning av utländska investerare, och ständigt nya uppdrag för privata säkerhetsföretag som skulle se till att investerarna även lämnade landet levande (Scahill s.141).

Paul Bremers sista handling innan han lämnade landet var den genomdrivandet av en lag som mer än något annat skapade gynnsamma förutsättningar för PMCs samtidigt som den totalt undergrävde Iraks auktoritet som stat. Den 27 juni 2004 utfärdades CPA Order 17, en lag som slår fast att privata entreprenörer och företag i Irak ej lyder under irakiska lagar och åtnjuter åtalsimmunitet gentemot irakiska myndigheter (CPA Order 17 2004-06-27). Som tidigare har konstaterats saknar den internationella rätten effektiva

lagar för att hantera privata säkerhetsföretags verksamhet, och Order 17 innebar i princip att privatanställda soldater blev fria att göra precis vad de ville, utan att riskera åtal.

Hur kan Paul Bremers och CPA:s agerande förklara privata säkerhetsföretags framväxt? Privata säkerhetsföretag som sköter personskydd bygger på en affärsidé som enkelt går ut på att hålla sina skyddsobjekt vid liv. En död diplomat innebär en PMC i konkurs (Scahill s.135). Genom Order 17 fick PMC:s frihet att ta till i princip alla medel för att hålla sina klienter vid liv, utan att riskera ett större straff än att skickas hem. Detta resulterade i flera fall av övervåld, där massakern på Nisourtorget (bbc.co.uk 2008-12-08) är den mest kända och också den som öppnade omvärldens ögon för de privata säkerhetsföretagens sätt att följa sina egna lagar. Bremers avbaathifieringsprocess och upplösande av militären lämnade hundratusentals irakier utan jobb och försörjning, vilket bidrog till en allt mer frustrerad stämning i landet, och demonstrationer och uppror. Under invasionen av Irak var det Saddams män som slogs mot USA, inte irakier, men USA började snabbt skaffa sig fler fiender på marknaden (Scahill s.128). Växande aggressioner i Irak ledde till en allt mer hotfull situation, och behovet av bevakning för amerikaner ökade allt mer. De som frodades i kaoset var de privata säkerhetsföretagen.

Hur kan en enskild individ få så stort genomslag? Anledningen är att även om Paul Bremer var ensam om att skriva under besluten, hade han, i egenskap av att tillhöra den transnationella eliten, de multinationella företagens stöd i ryggen, och hans handlingar i Irak visar tydligt hans intresse för att, i Naomi Kleins ord ”profitera på kriget mot terrorismen och (...) hjälpa amerikanska multinationella företag att tjäna pengar på platser långt borta” (Scahill s.126). Radikalismen talar om staterna som i avsaknad av egna mål, och menar att de enbart drivs av multinationella företags intressen. Företagen i väst är enbart intresserade av att trygga sina egna rikedomar och öka sin välfärd, och drar sig inte för att exploatera mindre utvecklade länder för att nå sitt mål (Mingst, Toft 2011 s.82). Paul Bremers stora inflytande kom alltså med hans villighet att samarbeta med MNFs och verka i deras intresse, genom att befästa rådande globala klasskillnader, och på detta sätt kan det radikala perspektivet hjälpa till att förklara ökningen.

Ur en radikal synvinkel är det uppenbart att anledningen till att USA valde att gå in i Irak är för att trygga sin oljeförsörjning. Trots att invasionen hade en täckmantel av humanitär intervention, var det i första hand oljefälten och pipelines man var intresserad av att skydda under strider (Mingst, Toft 2011 s.90). Men kan oljan också vara den radikala förklaringen till varför privata säkerhetsföretag har spelat en så stor roll i Irak? Vi har formulerat en hypotes om att användningen av PMCs ökar i de områden där det finns stora naturtillgångar som behöver vaktas för att inte förstöras eller plundras i strider. Anledningen till att tillgångarna behöver bevakning är inte för att de ska komma lokalbefolkningen till nytta, utan snarare att stater i väst vill bevaka sina ekonomiska intressen. Om denna hypotes stämmer skulle den stora privata insatsen i Irak vara kopplad till förekomsten av olja.

Michael T Klare redogör i sin bok *Resource Wars* (2001) för den amerikanska fokuseringen på oljetillgångarna i Mellanöstern, en i det närmaste besatthet som har

präglad amerikansk utrikespolitik sedan länge, med amerikanska ledare som argumenterar för att militära trupper måste vara kapabla att använda fysisk styrka för att säkra oljeflödet från Persiska gulfen (Klare 2001 s.58). Klare bok är från 2001, men i inledningen förutspår han att nästa steg efter Afghanistan kommer bli en invasion av Irak för att avsätta Saddam Hussein, en logisk följd om man ser till USA:s beteende genom historien. Klare pekar ut USA:s ständiga strävan efter olja som anledningen till deras upprepade inblandning i konflikter kring gulfen. Instabilitet i regionen kan riskera tillgången av olja, och behovet av stabilitet är således enormt viktigt för ekonomins stabilitet (Klare s.10). USA har alltid fört en utrikespolitik med intresse för naturresurser. Under kalla kriget hamnade detta intresse till viss del i skuggan av den ideologiska striden, men efter att muren och Sovjet föll återtog naturtillgångar sin centrala roll i den amerikanska militärplaneringen (Klare s.7). Detta hänger ihop med en policyförändring i USA:s säkerhetspolitik, där ekonomin har kommit att spela en allt större roll. Den traditionella starka militärmakten räcker inte, utan måste nu även balanseras mot en lika stark ekonomi för att säkra nationell säkerhet (Ibid). Militären har traditionellt varit viktig för att skydda resurstillgångar – de anses vara de enda med tillräcklig makt för att säkra oljetillförsel (Klare s.9). I konfliktsituationer där antalet militärer av politiska eller ekonomiska skäl är begränsat kan privata säkerhetsföretag hjälpa till att fylla ut platserna (Perlo-Freeman, Sköns 2008 s.3). Detta gäller även när det gäller bevakning av olja. I privata säkerhetsföretags arbetsuppgifter ingår förvisso bevakning av oljefält och oljeanläggningar, men inga av de artiklar och rapporter som ligger till grund för denna studie kunde visa på att det skulle finnas ett särskilt samband mellan en ökning av PMCs och oljebevakning.

5 Slutsats

Den allt mer privatiserade utvecklingen av säkerhetsbranschen i Irak beror på flera olika faktorer, och genom vår användning av tre olika perspektiv har vi kunnat belysa utvecklingen från olika håll. Från ett neorealistiskt perspektiv förklaras statens villighet att anlita sig av privata säkerhetsföretag av dess intresse för att stärka sin makt, samtidigt som den vill undvika allianser med andra stater och institutioner. Situationen i landet där de privata säkerhetsföretagen är verksamma bidrar också till dess utbredning. Irak har efter USA-invasionen 2003 allt mer fått karaktären av en failed state, vilket är en miljö i vilken privata företag kan frodas, utan regleringar från en stark statlig auktoritet. En neoliberal tolkning ser ett samband mellan en allmän privatiseringstrend och privatisering av militära uppgifter, och låter förändringarna på den globala marknaden efter krigets slut förklara framväxten av PMCs och staters ökade användning av deras tjänster. Radikalerna ser de globala ojämlikheterna, i form av amerikanska administrationens genomdrivande av policies i Irak, som drivkraften bakom utvecklingen.

Tillsammans ger de olika teorierna en övergripande bild av de processer som har lett upp till dagens omfattande användning av privata säkerhetsföretag i Irak. En bred analys som använder olika teoretiska förklaringsmodeller visade sig vara det bästa för uppsatsens syfte. Vad studien tydligt har lärt oss är att komplexa skeenden som detta inte låter sig förklaras utifrån en ensam skolbildning. En hybrid av förklaringsmodeller är nödvändig för att kunna presentera utvecklingens drivkrafter. Även om ingen av de indikatorer som presenterats kan visa ett direkt extraordinärt samband till ökningen av PMCs är de samtliga viktiga för den helhetsbild som uppsatsen presenterar. Trots teoriernas skiftande förklaringsmodeller finns det en källa som samtliga förklaringar bottnar i – kalla krigets påverkan återkommer inom alla idériktningar. Krigsslutet i samband med Sovjets fall satte i gång en process som kom att kulminera i och med Irakkriget.

Ett perspektiv som tyvärr inte passade in i den här studien, men som ständigt låg nära till hands under arbetets gång, är vikten av inrikespolitiska motiv för utrikespolitiska handlingar. Även om en militär operation har stöd i USA finns det en gräns för hur många avlidna amerikanska soldater den amerikanska allmänheten kan tolerera innan upprörda röster börjar höjas. Detta så kallade Vietnamsyndrom innebär att en utdragen militär operation i ett till synes meningslöst krig kan medföra höga politiska kostnader för den amerikanska administrationen, men att dra sig ur ett uppdrag är även det riskabelt ur ett inrikespolitiskt perspektiv. Om staten då har möjligheten att anlita privata säkerhetsföretag som kan fullfölja de militära uppdragen, utan att riskera att amerikanska soldater skickas hem i kistor, är de mer villiga att ta den vägen för att lätta

sitt politiska ansvar och kunna driva igenom sin politik utan opinionens protester. Det här är ett kontroversiellt perspektiv, som tyvärr inte fick plats i denna uppsats men definitivt är ett intressant uppslag för eventuella vidare studier på området.

6 Referenser

- Antiwar 2011-05-01 "Casualties in Iraq"<http://antiwar.com/casualties/> [Hämtad 2011-05-17]
- Avant, Deborah D, 2006. "The Privatization of Security – Lessons from Iraq", *Journal of World Affairs*. Vol. 50 No 2, pp. 327 – 342
- Baylis, John, Smith Steve, Owens Patricia, 2008. *Globalization of World Politics*. 4:e uppl. Oxford: Oxford University Press.
- BBC, 2004-03-31 "Bodies Mutilated in Iraq Attack".
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3585765.stm, [Hämtad 2011-05-12].
- BBC, 2008-12-08 "Blackwater Incident: What Happened?".
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7033332.stm> [Hämtad 12/5 2011]
- CPA Order 17, 2004-06-27. *Certain Missions and Personnel in Iraq*.
http://www.iraqcoalition.org/regulations/20040627_CPAORD_17_Status_of_Coalition_Rev_with_Annex_A.pdf
- CPA Order 37, 2004-09-19. *Tax Strategy for 2003*.
http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030919_CPAORD_37_Tax_Strategy_for_2003.pdf [Hämtad 2011-05-19]
- CPA Order 39, 2004-09-19. *Foreign Investment*.
http://www.iraqcoalition.org/regulations/20031220_CPAORD_39_Foreign_Investment_.pdf [Hämtad 2011-05-19]
- Congressional Research Service, 2008. *CRS Report for Congress –Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status and Other Issues*.
- Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- FN-resolution 2465 pt.8
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/244/25/IMG/NR024425.pdf?OpenElement>[Hämtad 2011-05-11]
- Foner, Eric, 2006. *Give Me Liberty! An American History*. New York: W. W Norton & Company.
- Genèvekonventionen III Artikel 4, 1949.
<http://www2.ohchr.org/english/law/prisonerwar.htm> [Hämtad 2011-05-21]
- Goldstone, Jack A., 2009. "Pathways to state failure" i Starr, Harvey (red.) *Dealing with Failed States – Crossing Analytic Boundaries*. New York: Routledge.
- Harvey, David, 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Kaldor, Mary, 2003. *Det globala civilsamhället*. Göteborg: Daidalos.

- Kinsey, Christopher, 2005. "Challenging International Law: A Dilemma of Private Security Companies", *Conflict, Security & Development*. Vol 5 No 3, pp. 269-293.
- Klare, Michael T, 2001. *Wealth, Resources and Power: The Changing Parameters of Global Security*. New York: Owl Books.
- Klein, Naomi, 2004. "Baghdad Year Zero – Pillaging Iraq in pursuit of a neocon utopia". *Harper's Magazine*. <http://www.harpers.org/archive/2004/09/0080197> [Hämtad: 2011-05-19].
- Landman, Todd, 2000. *Issues and Methods in Comparative Politics – An Introduction 3* uppl. New York: Routledge.
- Lindholm Schulz, Helena, 2002. *Krig i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Londoño, Ernesto. 2010-08-19 "Operation Iraqi Freedom Ends as Last Soldiers Leave Baghdad". *Washington Post*. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/18/AR2010081805644.html> [Hämtad 2011-05-22]
- Miller, Christian, 2007-07-04. "Private Contractors Outnumber US Troops in Iraq". <http://www.commondreams.org/archive/2007/07/04/2284> *LA Times*. [Hämtad 2011-05-16].
- Mingst A. Karen, Toft-Arreguin M. Ivan, 2011. *Essentials of International Relations*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Nationmaster.com, 2011. *Gulf War Coalition Forces (Most Recent) by Country* http://www.nationmaster.com/graph/mil_gul_war_coa_for-military-gulf-war-coalition-forces [Hämtad 2011-05-21].
- Perlo-Freeman, Sam; Sköns, Elisabeth, 2008. "The Private Military Services Industry". *SIPRI Insights on Peace and Security*. No 2008/1.
- Regeringskansliet, 2008-03-05 <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4250> [Hämtad 2011-05-16].
- Scahill, Jeremy, 2008. *Blackwater – världens mäktigaste privatarmé*. Stockholm: Norstedts.
- Singer, Peter W, 2001. "Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security", *International Security*, vol. 26 no 3, pp. 186-220.
- Turcan, Metin; Oxpinar, Nihat, 2009. "Who let the dogs out?: A critique of the security for hire option in weak states", *Dynamics of Asymmetric Conflict*, vol. 2 no 3, pp. 143-171.
- Utrikesdepartementet, "Irak i dag", 2008-03-95. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4250> [Hämtad 2011-05-22].

